

La ciutat que no dorm

Melcion Mateu



Portada del primer número de 'La Llumenera' i una imatge de la Nova York de l'últim terç del segle XIX. SP

Els llumeneres de NY

Entre el 1874 i el 1881 la cultura catalana va viure el seu moment de màxima projecció internacional: no hi ha hagut, des de llavors, una presència catalana equiparable a la premsa de Nova York. Dalí, veement com pocs, s'hi va esforçar amb les seves astracanades; Josep Pla va dedicar a la ciutat un grapat de pàgines que tanmateix –com aquestes de servidor o les de tants corresponents titulars o *free lance*– acabaren publicades a Barcelona; no hi ha any que no desembarquin provinents de Catalunya polítics i celebritats de calibres diversos a mirar d'agitar la ja sempre agitada vida novaioquesa. La majoria, per sort o per desgràcia, passen desapercebuts. Cap –absolutament cap– ha aconseguit mai sortir tan sovint a la premsa de Nova York com ho feren els catalans Artur Cuyàs i Felip Cusachs en el darrer terç del segle XIX.

Tot s'ha de dir: per sortir-hi, Cuyàs i Cusachs van haver de muntar la seva pròpia revista, l'un en qualitat de director (i tot sembla indicar que de redactor principal), i l'altre, de dibuixant. Però no es tractava d'una publicació clandestina sinó legal, que complia tots els requisits pertinents, i es publicava a Nova York, en català, per a gaudi dels que la poguessin llegir.

La *Llumenera de Nova York*; revista de catalana de noves y gresca sortí a la llum (valgui la redundància) l'1 de

novembre del 1874, i durant els set anys següents es continuà publicant amb caràcter mensual. La subscripció per un any valia, als Estats Units, dos dòlars amb cinquanta centaus, però també arribava –cal suposar que per correu– a Cuba i Puerto Rico, Espanya i altres països d'Europa i Amèrica.

Els editors no van tardar gaire a doblar les quatre (allençolades) pàgines inicials: hi publicaven notícies de banda i banda de l'Atlàntic, poemes originals en català i traduccions de poetes en llengua anglesa, aques, contes i comentaris satírics. Entre els seus col·laboradors il·lustres hi havia Frederic Soler –àlies *Serafi Pitarrà*–, que feia de “corresponsal a Barcelona”. En això darrer i en d'altres coses s'hi respira l'aire d'altres publicacions catalanes de l'època, com l'*Esquella de la Torratxa*. La part gràfica era d'una gran qualitat –el tercer periòdic del món a utilitzar la reproducció fotogràfica de litografies–; el mateix Cusachs treballava com a dibuixant per al rotatiu nord-americà *Daily Graphic*, pioner en el procediment.

Els quatre gats que llegien *La Llumenera* –i no ofenc ningú per dir que eren quatre gats: més d'un article se'n fa ressò– tenien accés a una varietat de materials que anaven des de les notícies breus i el comentari polític –d'aquí o d'allà– als acudits, en general prou encertats. Bismark hi apareix com l'encarnació de l'Anticrist. Una nota ens informa de l'aparició d'un arte-

facte increïble: “Acaba de posarse en venda, en una botiga de Broadway, una màquina de escriure. És molt ingeniosa, y las lletres ixen impresas com ab tipos de imprenta. És mes petita que una màquina de cusir y funciona molt fàcilment. Las lletres se imprimeixen per medi de unas teclas que es toquen com un piano. De modo que daqui en avant pera ser escritor será precís ser pianista”. Un altra nota ens parla de l'obertura del carrer Fortuny a Barcelona, després de l'enderrocament del monestir del Carme –i un no pot evitar sentir una nostàlgia infinita pels temps en què la reforma de Ciutat Vella es feia fins i tot amb elegància (i no s'inspirava amb tanta veheència en el model Porcioles, seguit tan fidelment pels darrers batlles)–. En un diàleg satíric, l'Oncle Sam parla amb el Senyó Ambrós: “–¿Quin dimoni de llengua és aqueixa?

Ningú ha aconseguit sortir tant a la premsa de Nova York com Cuyàs i Cusachs

–Català, home, ¿que no ho coneix?

–¿Català! ¿y que es axó?

–¿Com, axó! Parle amb més respecte, que és llengua universal.

–No, home, la llengua universal és lo anglés, puix se parla en la Inglaterra, los Estats Units, la India, la Australia y part del Africa, só es las cinch parts del món.

–Fugi d'aquí. ¿Que'm vol pintar San Cristófol nano, vosté? Díguim, ¿Que es publica a Espanya cap periòdic en anglés?

–No senyó.

–Doncs aquí en té un de català que es publica a Nova York”.

Llegir 'La Llumenera' més d'un segle després ens permet donar un cop d'ull al Nova York de l'època i entrellucar-hi la presència catalana. Se'ns parla de comerciants, professors, cantants... “En fi, hasta hi ha un pagés català, ques diu Balmes, y encara que fa molts anys que viu aquí, beu lo vi en porró y es més català quen Serrallonga. Quatre gats, però trempats”.

Quatre gats ben triats: Cuyàs i Cusachs foren dos llumeneres que travessaren l'Atlàntic per fer carrera i que sembla que se'n sortiren prou bé. Ara que a Espanya hi ha diversos periòdics en anglés i a Nova York no en queda cap en català, els nostàlgics dels temps que no hem viscut tenim la sort de poder consultar la seva revista per Internet, gràcies a la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.

Pensar és de rucs

Dolors Miquel



La desbandada dels hipòcrites

Les desbandades sempre són cosa de bandades que gairebé només es veuen en documentals i, de tant en tant, en algunes pel·lícules colonialistes. Bandades de búfals, d'elefants, de vaques, sempre bandades en desbandada. D'aquí que aquesta fugida tumultuosa, descontrolada, impetuosa i, per què no, caguetes, d'un grup d'animals aixequi sempre una gran polseguera. A més, en tota desbandada hi ha un element pertorbador: la sol provocar alguna cosa que espanta i és sorollosa. Com una cursa que té un tret de sortida.

I, ben pensat, la cursa en la seva base pot ser que sigui només una desbandada organitzada, arbitrada, cronometrada, amb límits, guanyadors, perdedors i fins i tot potser premis. Cosa, aquesta última, que no posseeix la desbandada, en què l'únic premi possible que pot aconseguir el corredor és no ser aixafat per algun element desbanditzat del ramat (i em sembla un bon premi).

Però, esclar, en el cas del títol del llibre d'Orlando Guillén (*La estampida de los hipòcritas*), en lloc d'animals els que fugen són hipòcrites, i se'm plantejen tres preguntes (per no dir quatre-centes quaranta i fer-ho més doctrinal i anelmturmedià). La primera és: ¿un hipòcrita és un animal? La segona: ¿els hipòcrites van en bandades? I la tercera: ¿els hipòcrites són en potència capaços d'una desbandada? Que un hipòcrita és un animal queda claríssim, ara bé, si és racional, passional o nacional, fóra només qüestió de fonemes i semblances. Que va en bandades també és evident en el sentit que es veu que ser hipòcrita i solitari fóra com una antítesi en essència difícil de superar, ja que tot teatre necessita un públic.

La tercera pregunta és la que més m'inquieta, sobretot per les característiques de l'hipòcrita, el qual com a simulador nat i fred, si és que inicia una desbandada és que l'han enxampat amb una mà al davant i una altra als darreres i la careta teatral sobre la tauleta de nit. O sigui, que l'han enxampat amb l'ànima en pilota picada. I no només a ell, sinó a tot un ramat. O sigui, que ha sigut una bona enxampada, la desbandada dels hipòcrites.